

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу **Луценко Поліни Олександрівни** на тему «**Біоморфологія черепа представників родини вовчих**» представленої на здобуття наукового ступеня кандидата ветеринарних наук за спеціальністю 16.00.02 – патологія, онкологія і морфологія тварин

Актуальність теми

Представники родини вовчих надзвичайно тісно пов'язані з історією розвитку всього людства. Їх доместифікація відбувалась багаторазово і в різних, часто значно віддалених регіонах, євразійського континенту за даними палеотологів та археологів від 15 до 30 тис. років тому. Зрозуміло, що селекційна робота в ті доісторичні часи велась інтуїтивно і тому безладно та не мала якоїсь конкретної мети. З розвитком суспільства та біологічних наук виникла потреба в систематизації даних щодо морфології та свідомого відбору особин з корисними, для певних конкретних потреб, характеристиками. При цьому розвиток та форма голови, в першу чергу її скелета-черепа, мала першочергове значення. Однак морфологія черепа свійського собаки описана в поодиноких роботах вітчизняних та зарубіжних дослідників і праць присвячених порівняльній анатомії черепа окремих порід собак, надзвичайно мало.

З огляду на відсутність даних щодо будови черепа у різних порід собак, варто зазначити, що питання дослідження скелета голови є актуальним, особливо за умов сучасної селекційної роботи. З'ясування морфологічних особливостей будови черепа в різних порід собак, має достименне значення для практикуючих лікарів ветеринарної медицини під час діагностики та лікування патологічного процесу що локалізується в ділянці голови.

Виходячи з вищесказаного вважаю, що дисертаційна робота Луценко Поліни Олександрівни на тему «Біоморфологія черепа представників родини вочих» є актуальною та має теоретичне і практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота Луценко П.О. є складовою частини науково-дослідної роботи кафедри анатомії, гістології і патоморфології тварин імені академіка В. Г. Касьяненка Національного університету біоресурсів і природокористування України «Біоморфологія черепа представників родини вовчих» (номер державної реєстрації 0112U007021, 2012–2015 рр.).

Ступень обґрунтованості наукових положень

В процесі наукових пошуків дисертантка ставила перед собою мету дослідити біоморфологію черепа представників родини вовчих. Для досягнення поставленої мети були чітко окреслені такі завдання як вивчення особливостей будови черепа диких та свійських представників родини вовчих, проведення краніометричного аналізу, порівняльного аналізу черепа та зубів, радіологічні КТ та МРТ дослідження голови, аналіз будови лобових синусів і черепно-мозкової порожнини.

Робота виконана на достатній кількості тварин та науково обґрунтована статистичною обробкою цифрових показників результатів досліджень даних за допомогою комп'ютерної програми.

Методики використані дисертанткою, відповідають нормам біологічної безпеки та принципам біоетики, дають можливість провести дослідження методично правильно і грамотно. Цифровий матеріал опрацьовано методами варіаційної статистики.

Таким чином підсумки роботи виражені у висновках та пропозиціях виробництву повністю обґрунтовані і відповідають отриманим результатам власних досліджень

Наукова новизна дисертаційної роботи.

Одержані результати дисертаційної роботи бузумовно мають наукову новизну. Так, авторкою розроблено схему, що дає змогу провести комплексне краніометричне дослідження черепа у тварин. Уперше з'ясовано особливості будови черепа в різних порід собак у порівняльному біоморфологічному аспекті. Дисертанткою уперше досліджено будову

черепа на дуже значному, за кількістю об'єктів та родів і видів, порівняльно-анатомічному матеріалі. Також встановлено розташування та об'єм лобових синусів, об'єм черепно-мозкової порожнини, співвідношення лобових синусів відносно вмістилища головного мозку та проведено радіологічні дослідження в деяких представників родини вовчих, в тому числі і чистопородних собак.

Важливість для науки і народного господарства одержаних автором дисертації результатів, рекомендації щодо їх використання.

Нові дані щодо будови черепа в представників родини вовчих зокрема свійських собак, мають велике значення під час діагностування деяких неінфекційних запальних процесів, які локалізуються в ділянці голови, а також під час диференційної діагностики окремих інфекційних захворювань, що характеризуються ураженням головного мозку.

Також результати проведених авторкою досліджень можуть бути використані для подальшого вивчення біоморфології черепа, а також у навчальному процесі на ветеринарних і біологічних факультетах на кафедрах морфологічного профілю вищих навчальних закладів та для написання монографій, підручників, навчальних посібників із анатомії тварин.

Суттєво важливі положення дисертації впроваджено в навчальний процес на багатьох кафедрах морфологічного профілю закладів вищої освіти України та державного аграрного університету Молдови.

Результати роботи дисертантки є високоінформативними та достовірними оскільки отримані на достатній кількості тварин з використанням ефективних методів досліджень.

Структура та обсяг дисертації є традиційними. Робота складається із анотації, вступу, огляду літератури, вибору напрямів досліджень, висновків, пропозицій виробництву, списку літературних джерел і додатків. Вона викладена на 311 сторінках комп'ютерного тексту. Матеріали дисертації ілюстровано 1 схемою, 79 рисунками і 18 таблицями. Список використаних літературних джерел включає 273 джерела у тому числі 194 латинецею.

**Повнота викладання результатів дисертації в субклінічних працях,
їх кількість та якість.**

За темою дисертації опубліковано 6 наукових праць, з яких 5 статей у фахових виданнях України у тому числі включених до міжнародних наукометричних баз даних.

Дисертанткою доповідались матеріали роботи та проводилося обговорення результатів на багатьох наукових зібраннях, науково-практичних, науково-методичних конференціях України та на річному симпозіумі ФВМ Бухарестського університету с.г. наук і ветеринарної медицини « Contribution Scientific Research to Veterinary Medicine Progress» (Бухарест, 2013 р.)

**Особистий внесок у розв'язання наукової проблеми чи у вирішенні
конкретного наукового завдання.**

Безумовно своєю роботою авторка зробила значний особистий внесок в розробці схеми проведення комплексного краніометричного дослідження черепа у тварин, вивчені особливості черепа на широкому порівняльному-анатомічному матеріалі в різних порід собак на упорівняльному аспекті а також встановленні розташування та об'єму лобових синусів, визначенні площі яку займає головний мозок і співвідношені лобових синусів відносно черепомозкової порожнини. Здобувачка самостійно опрацювала та проаналізувала літературні джерела, особисто провела дослідження нею узагальнено результати даного дослідження, здійснено статистичну обробку цифрового матеріалу, а також розроблено наочні схеми та підготовлені малюнки.

**Обізнаність здобувача з результатами наукових досліджень інших
учених за обраною темою дисертації та порівняння цих результатів із
результатами наукових положень здобувача.**

Аналіз розділу «Огляд літературних джерел» дав можливість переконатися в достатній обізнаності авторки дисертаційної роботи з результатами наукових досліджень інших учених. Дисертанткою

переконливо проведено порівняння одержаних результатів із даними інших дослідників в 4-му розділі – « Аналіз і узагальнення результатів досліджень.»

Відповідність змісту автореферату основними положенням дисертації. Автореферат відповідає дисертації та в достатньому обсязі відображає основні положення роботи.

Загальна оцінка суті дисертації її цінність на недоліки за змістом та оформленням.

Дисертаційна робота Луценко Поліни Олександрівни «Біоморфологія черепа представників родини вовчих» виконано і оформлена згідно вимогам ДАК України.

Здобувачка провела значну наукову та організаційну роботу, нею обрана актуальна тема для досліджень, робота проведена на високому методичному рівні, що дало можливість отримати суттєві наукові результати які мають теоритичне та практичне зачення.

Разом з тим при детальному ознайомленні з дисертаційною роботою Луценко Поліни Олександрівни, відмічені незначні недоліки та деякі зауваження і побажання.

1. В розділі 1 « Огляд літератури» зустрічаються недоречні посилання на кшталт «черепа вовка за зовнішнім виглядом і будовою подібний до черепа собаки [66], що звучить, приблизно, як: «всі тетраподи схожі, бо мають чотири кінцівки». Логічно ігнорувати такі літературні джерела а не цитувати їх.

2. Розділ 2 «Вибір напрямів досліджень, матеріали і методи». Не зрозуміло, черепи яких видів досліджувались на кістковому матеріалі, а які на живих тваринах. доречно було б додати таку інформацію в вигляді таблиці.

3. Розділ 3 «Результати власних досліджень». Відомо, що у вовчих каркова зв'язка закінчується на каудальному кінці епістрофея. Тому не зрозуміло де взялася «чітко виражена каркова лінія», чи «карковий гребінь» на потиличній кістці.

4. Підрозділ 3.1.2 логічно було б розділити хоча б на два: вовки та шакали.

5. Підрозділ 3.2.2. Невиправдано обійдено увагою таку досить розповсюджену і вузькоспеціалізовану (норні собаки) доліхоцефалічну породу як фокстер'єр. При цьому екзотичні породи, що рідко зустрічаються (родезійський ріджбек, філа бразельєро) описані.

6. У роботі інколи трапляються не вдалі наукові вислови (відростки зверху плоскі), русизми (шорохувата поверхня), граматичні помилки та опечатки. Деякі твердження повторюються багаторазово мігруючи з розділу в розділ.

7. Бажано, на мою думку, заміти дещо невдалі терміни: «масивний череп, помірно масивний і немасивний» на більш милозвучні: «масивний, середньо розвинутий і грацильний».

В процесі рецензування дисертації виникли деякі питання.

1. У вовчих загальна довжина нижньої щелепи менша за довжину черепа. Чому така анатомічна різниця?

2. Одержані Вами результати свідчать, що «об'єм лівого і правого» лобних синусів у мезоцефалів неоднаковий, оскільки правий лобний синус завжди дещо більший за об'єм лівого». Виникає питання чим це зумовлено, тобто яка біологічна доцільність такої різниці об'єму ?

3. Як ви поясните твердження, що коротке розширення піднебіння на рівні 1-го моляра у брахіцефалів (чихуахуа) приводить до дистонії та олігодонтонії (підрозділ 3.2.3) ?

4. Чи узгоджуються, на вашу думку, «Стандарти порід» які допускають явні патологічні зміни в будові щелеп і відповідно зубних аркад, що призводить до дистопії, ретенції та олігодонтії, з Законом України «Про захист тварин від жорсткого поводження» ?

Висновок

Підсумовуючи вищевикладене можна вважати, що дисертаційна робота Луценко Поліни Олександрівни «Біоморфологія черепа представників

родини вовчих» є самостійно виконаною завершеною науковою працею та відповідає вимогам п.11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 24.07.2013 № 567. а її авторка Луценко П.О. заслуговує присудження наукового ступеня кандидат ветеринарних наук за спеціальністю 16.00.02- патологія, онкологія і морфологія тварин.

Офіційний опонент кандидат вет. наук.

доцент каф. анатомії та гістології

ім. П.О. Ковальського Білоцерківського

національного аграрного університету

В.Б Дудка

підпис засвідчений
Начальник відділу кадрів

Д.В. Ромасишин